Spirit of Bosnia / Duh Bosne
An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Odgovornost međunarodne zajednice i posebno velike britanije i francuske za rat u Bosni i Hercegovini

Muhamed Filipović

Pitanje koje je u vezi s odgovornošću za rat u Bosni i Hercegovini stavlja u centar pažnje i odgovornost međunarodne zajednice, odnosno onih njenih članica koje su imale veliki uticaj na tok zbivanja na ovom prostoru, pa i u Bosni i Hercegovini, kako u smislu stvaranja uvijeta započinjanja rata, tako i u smislu načina kako je on bio vođen, a osobito pitanja kako je taj rat bio tretiran u međunarodnoj političkoj i diplomatskoj javnosti, se veoma pomno zaobilazi u svim do sada napisanim analizama ovog rata. Izgleda da ta zajednica nije imala nikakve veze s razvojem događaja na prostoru bivše Jugoslavije i da nije ni na kakav način uticala na tok događaja dajući podršku ili osporavajući i kritizirajući određene političke poteze strana koje su u tim događajima bile aktivne, kao i legalizirajući određene poteze i stanja koja su ti potezi proizveli i time snažno utječući na daljni tok stvari. Izgleda kao da ta međunarodna zajednica nije pomagala neke, a odmagala nekim stranama u političkim, a kasnije i u oružanim borbama na tlu Jugoslavije, te da nije određivala svoje predstavnike i kao posrednike u sporovima i kao medijiatore u traženju rješenja za sporove, te kao da nije organizirala konferencije i sastanke koji su imali za cilj traženje rješenja za sporove, pa i za oružane sukobe i ratove, te kao da nije predsejedovala tim komisijama, odborima ili stalnim komitetima, te kao da ona nije donosila odluke koje su direktno utjecale na ishod rata, kao da nije slala trupe u zemlju, npr. Bosnu i Hercegovinu s misijama koje te zemlje, odnosno zajednica određivala.

Izgleda prema tome kako se neki ponašaju u ovom kontekstu, kao da se ono što je bilo u našoj i drugim zemljama u ovoj regiji, bilo nešto što je išlo samo od sebe, što nema nikakve veze sa utjecajima i odlukama međunarodne zajednice, kao nešto prema čemu se ona odnosila kao da se događalo na Marsu, a ne u srcu Europe. Mi smatramo da stvari stoje sasvim drugačije i da je međunarodna zajednica, tj. Ujedinjene nacije, njihov Savjet sigurnosti, Europska zajednica i osobito neke zemlje koje su bile najutjecajnije u ovim pitanjima, kao što su konkretno bile, kada se radilo o Bosni i Hercegovini – Velika Britanija i Francuska u početku i tokom većeg dijela rata, a Sjedinjene Države Amerike, u zadnjoj fazi i u pogledu mirovnih pregovora koji su prethodili Daytonu i samom Daytonu—bila upletena u sve ovo. Umjesto šutnje ili diskretnog naznačavanja određenih stvari, mi ovdje imamo namjeru da to pitanje rasvijetlimo i sagledamo u svjetlu historijskih činjenica i da ocijenimo odista veliku odgovornost vodećih snaga međunarodne politike za nastanak ovog rata, kao i katastrofalni način vođenja međunarodne akcije da se on zaustavi i da se postigne

jedan pravedan i trajan mir, što bi moralo biti smisao i sadržina, odnosno cilj svake racionalne i opravdane mirovne akcije.

Međunarodna zajednica u liku, prije svega, Europske zajednice, njenih najutjecajnijih članova u tom momentu, a to su bile nesumnjivo Velika Britanija i Francuska, a zatim Sjedinjene Države Amerike, igrala je veliku ulogu i u procesima političkih previranja, koja su dovela do raspada bivše Jugoslavije. Tu ulogu definirala je strategija svjetskog kapitalizma, predvođenog od strane Sjedinjenih Država Amerike, da se komunizam sruši iznutra a ne izvana, tj. bez spoljašnje akcije i to po mogućnosti na temelju unutrašnjih teškoća, prije svega ekonomskih, a koje on nije mogao prevazići uz stalni pritisak Zapada u odnosu na problem ljudskih prava.

Drugi aspekt uloge međunarodne zajednice u stvaranju uvjeta za rušenje komunizma u Jugoslaviji može se sagledati u aktivnoj ulozi koju su zemlje zapadnog bloka imale u unutrašnjim političkim suprostavljanjima u samoj zemlji. One su pomagale svaki pokret koji je vodio labavljenju unutrašnjih odnosa u toj zemlji (Niksonova posjeta Hrvatskoj 1971. godine) kao i svakom drugom prilikom, a najviše onda kada je reformski pokret, pod vođstvom zadnjeg premjera vlade Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije Ante Markovića, usvojio plan reformi nastao u zapadnim ekonomskim i političkim laboratorijama i kada je, pod vođsvom ekonomiste Sachsa, započela operacija izlaska iz shema komunizma i zavođenje nekih instituta i formi ekonomskih odnosa karakterističnih za neoliberalni kapitalizam. Kada je došlo do unutarnje krize, a osobito kad se vidjelo da se raspada glavna koheziona snaga države i poretka, a to je Savez komunista Srbije predvođenog od Slobodana Miloševića, zapadna diplomatija je započela aktivno da se miješa u projeciranje budućeg razvoja pomažući razne koncepte separatizma i ohrabrujući određene republičke snage, koje su potencijalno bile protiv komunizma i protiv srpske kontrole nad cijelom Jugoslavijom, da se aktivno suprostave Miloševiću, što je, naravno, vodilo ka disoluciji te države. U tom smislu im je sam Milošević išao sasvim naruku, jer je vodio politiku koja je i sama bila sračunata na rušenje Jugoslavije, samo je njegova taktika imala za cilj da iz ruševina Jugoslavije nastane Velika Srbija, u granicama koje su bile definirane u čuvenom Memorandumu SANU, a to znači onakva Srbija koja se prostire na srpskim etničkim teritorijama, pri čemu se kao srpske teritorije smatraju već pomenute teritorije do koji su Osmanlije doprle u svom osvajanju na zapad, tj. do granične linije koja ide od Karlobaga na moru do Virovitice na rijeci Dravi, te rijekama Kupom i linijom Sisak-Bjelovar. Tako su se zapravo, susrele dvije strategije–s jedne strane, strategija rušenja jugoslovenskog komunizma, za koji se smatralo da ima najveću otpornu moć od svih komunističkih režima u Europi, jer je, kako se smatralo, bio najliberalniji od svih tada postojećih komunističkih režima, dok je, s druge strane, išla strategija Slobodana Miloševića koji je želio da unutrašnjom destabilizacijom izazove raspad Jugoslavije, u kojem bi Srbija najviše profitirala, a Srbi se vratili, nakon osamdeset godina historije svog jugoslovenstva, ka inicijalnom strpstvu i Srbiji kao cilju.

U tim uvjetima i političkom stanju u Jugoslaviji, koje je nastalo krajem 80-tih godina, međunarodna politika je otvoreno podržavala secesionizme i spekulirala oko raspleta događaja, ne upuštajući se, po svom starom običaju, da donese jasne i određene definicije stvari, već se opredijelila da čeka rasplet i da se okoristi općim i maglovitim usmjerenjima koje je davala. Sam sam bio svjedok s koliko su kritičnog naboja mnogi

predsavnici i čak ambasadori nekih značajnih zemalja Zapada u bivšoj Jugoslaviji bili kritični prema Miloševićevom režimu i koliko su indirektno, a ponekad i otvoreno, usmjeravali političko mišljenje da će biti podržani, da mogu očekivati pomoć i priznavanje, čak i ako budu išli do kraja i izazovu rapad, odnosno ukoliko se razdruže iz Jugoslavije i budu insistirali na svojoj neovisnosti. Putem poznate Badinterove komisije data su i veoma precizna uputstva kako i na koji način treba da se postupa da bi ovo razdruživanje postalo legitimno i priznato od strane Europske zajednice.

Nije se tu, dakle, radilo o nekim akademskim diskusijama i raspravama, nego o poticanju direktnih političkih odluka koje su mogle za sobom nositi i izazvati i vojne odluke, te na kraju izazvati i rat na prostoru bivše države. Bio sam prisutan na sastanku sa ambasadorom USA u bivšoj Jugoslaviji, gospodinom Warrenom Zimmermanom, a sastanak se održavao 1991. godine u Sarajevu, na kojem je on oštro kritizirao Miloševića kvalificirajuci njegovu politiku kriminalom, u čemu smo i mi s njim bili suglasni, te naglasavajući da se s tim čovjekom ne može postići zadovoljavajući sporazum, čime je dao do znanja da se jedino rješenje nalazi u razoružavanju. Usred opće šutnje, ja sam mu uputio pitanje da, budući da njegove riječi, s kojima se slažem, znače ujedno i poticaj da istupimo iz Jugoslavije, te da li on zna da bi tada najvjerovatnije moglo doći do napada Srbije i JNA na našu zemlju. Što će SAD tada učiniti?

On je odgovorio da će nas podržati. Na pitanje kako će nas podržati – rezolucijom, saopćenjem, sanitarnom ili humanitarnom pomoći, ili će nas podržati oružjem ili naoružavanjem, on nije odgovorio. Bilo mi je jasno da to, a to je jedino što bi nama trebalo i vrijedilo, ne možemo očekivati. Moj zaključak je bio jasan. Oni nas guraju u secesuju, ali nas kada zagrmi neće pomoći i mi ćemo ostati na bojištu sami. To se, nažalost, dogodilo.

Istina je, dakle, da su predstavnici medunarodne politike, Europske zajednice i nekih utjecajnih zemalja Zapada, prije svega Velike Britanije i Francuske, gurali neke republike tadašnje Jugoslavije ka secesiji. Time su te zemlje i organizacije umnogome stvorile uvjete u kojima je rat bio neizbježan. Kad je rat izbio, a povod za rat i agresiju na Bosnu i Hercegovinu Srbi i Srbija, odnosno Jugoslavija, našle su u međunarodnom priznavanju Bosne i Hercegovine kao samostalne i suverene države, koja je od strane tih zemalja bila primljena u Organizaciju ujedinjenih nacija, ove zemlje su posmatrale događaje kao da i same nisu u njima na posredan ali i veoma bitan način učestvovale i kao da nisu donijele odluke koje su, s jedne strane, značile ohrabrenje za novonastale države, a medu njima i Bosnu i Hercegovinu da će biti podržane u slučaju srpskog napada, i kao da se nije dogodio rat u Europi, te nisu uopće intervenirale.

One su dobro znale da se Milošević sprema da napadne Bosnu i Hercegovinu, one su znale da će taj napad donijeti rat i žrtve, one su znale da su dužne da pomognu napadnutom, a to nisu učinile. Nisu učinile ništa da spriječe i zaustave pripremani napad, ni da ga zalede kada je do njega već došlo. Postupale su sasvim suprotono od onog kako su postupile u ratu Srbija-Hrvatska, kojeg su zaledile nakon što se pokazalo da na terenu ne može doći do rješenja tog sukoba i tako barem spriječile daljnje prosipanje krvi, što je Hrvatskoj omogućilo da pripremi svoje snage za odbranu i konačno oslobodenje od agresije Srba.

U Bosni i Hercegovini su dopustile da se rat odvija i ne same da se odvija nego da i eskalira i da se pretvori u trojni rat, da bi tek tada preduzeli neke konkretnije mirovne inicijative i mjere zaustavljanja rata. U međuvremenu su dopustili da oba agresora izvrše veliki do svog programa istrebljenja ljudi i cijepanja zemlje. Svoje prisustvo, koje se sastojalo u velikim vojnim snagama, ograničili su na promatranje i svjedočenje o ratu, a ne na njegovo sprečavanje. Tvrdnju da to nije bio, ujedno, i plan vodećih faktora tadašnje europske politike, a ne samo slučajno događanje iznuđeno prilikama, tj. da im plan nije bio da se Bosna i Hercegovina podijeli ili da se onemogući da ona nastavi svoj razvoj pod uvjetima vidljive dominirajuće političke uloge muslimana u njoj, kojih je prognostički trebalo uskoro biti vise od 50% stanovništva, a nije više moguće argumentirati. Sve što se kasnije dogodilo, a posebno uloga koju su francuski generali i holandske trupe igrale u aferi zaštićenih zona i posebno zona Srebrenica, Žepa i Goražde, gdje su hlandokrvno prepustili Srbima teritoriju tih zona i omogućili im da, u toku nekoliko dana, ubiju 11.000 ljudi, samo potvrđuje ovu pretpostavku.

Kada je rat, dakle, izbio, a svi akteri politike i odluka o priznavanju Bosne i Hercegovine i njenom primanju u Organizaciju ujedinjenig naroda su znali da je sve što je učinjeno bilo legalno i legitimno te da je rat u svjetlu tih činjenica bio potpuno nelegalan i nelegitiman i da je bio kriminalni akt agresije i nisu uopće reagirali adekvatno na razvoj događaja. Pustili su duže vremena da se rat razvija i poprima užasavajuće razmjere, te su reagirali tek onda kada se svjetsko javno mnijenje zgrozilo nad zločinima koje su Srbi počinili u Bosni i Hercegovini.

Prije ljeta 1992. godine, dakle četiri mjeseca od izbijanja rata i agresije, nije bilo adekvatne reakcije osim neki sterilnih i neefikasnih rezolucija UN, u kojima se tražilo zaustavljanje ratnih operacija i zahtijevali pregovori, odnosno u kojima se agresoru prijetilo isključivo političkim i ekonomskim ali nikako vojnim mjerama. Tek je, nakon što je cijeli svijet saznao za grozote srpskog genocida nad muslimanima i Hrvatima, osobito u Bosanskoj krajini, oko Prijedora i u Brčkom, međunarodna zajednica, tj. Europska zajednica, poduzela jedan odlučniji korak, a to je bilo sazivanje Konferencije o miru u Londonu, koja je i održana 20. augusta 1992. godine.

Konferencija u Londonu imala je pred sobom brojne izvještaje s terena, zatim druge informacije, prije svega obavještajne i one prikupljene putem satelitskih osmatranja terena i prisluškivanja komunikacija, a sve su one govorile o agresiji i zločinima koje su u Bosni i Hercegovini počinile JNA i srpske paravojne formacije, tako da je pitanje karaktera rata koji je vođen bilo sasvim jasno, kao i pitanje o tome tko je rat započeo i kako ga i kojim metodama vodi.

Suočene s takvim nalazima na terenu, međunarodna zajednica i njene vodeće države zbog toga nisu mogle nikako izbjeći da donesu osudu agresora, a kao agresor imenovan je režim Slobodana Miloševića i njegovi sljedbenici u Bosni i Hercegovini. Konferencija je zaključila da se u slučaju rata u Bosni i Hercegovini mora vratiti na status quo ante. U cilju brzog rješenja tog pitanja formiran je Komitet koji će nadzirati i voditi pregovore o miru, na čijem se čelu nalaziti Syrus Vance i David Owen, koji je netom prije toga bio promoviran za lorda. Oba ova kopredsjednika na pregovorima bili su nekada ministri vanjskih poslova–Vance Sjedinjenih Američkih Država, a Owen Velike Britanije. Početak razgovora o uspostavljanju mira zakazan je za sredinu narednog, tj. septembra mjeseca 1992. godine.

Pisac ovih redova je od početka pregovora, pa sve do njihovog faktičkog, mada ne i formalnog kraja, tj. do ljeta 1993. godine, bio član Državne delegacije Bosne i Hercegovine, koja je u ime legitimne vlade vodila pregovore o miru. Zahvaljujući toj poziciji i aktivnoj ulozi koju je imao tokom tih pregovora, ovaj pisac može da posvjedoći da ti pregovori nisu uopće kao svoj prvi i najvažniji cilj imali niti su težili da se postigne barem trajno i efikasno obustavljanje neprijateljstva na terenu i da se tako zaštite brojni opkoljeni civili u gradovima i oni koju su ginuli budući da su bili izloženi napadima dobro naoružane i pripremljene vojske, a sami su bili nenaoružani – zapravo, da se zaustavi agresija Srba na Bosnu i Hercegovinu i da prestane ubijanje ljudi i uništavanje njihovih dobara, da uopće nisu nastojali da dođe do sklapanja ugovora o miru, pod uvjetima koje je definirala Konferencija u Londonu od 20. augusta, da nisu nastojali da se agresor prisili na takve korake i da mu se postave neki strožiji uvjeti, nego da su od početka vođeni po jednoj drugoj, a ne po originalnoj londonskoj odluci o pregovorima, nego po jednoj potpuno različitoj strategiji. Ta druga strategija se sastojala u tome da su mirovni pregovori vođeni kao razgovori o ustavno-pravnom preustroju Bosne i Hercegovine, dakle, kao razgovori koji se uobičajno vode u miru ili nakon postizanja trajnog i efikasnog prekida neprijateljstva, što, naravno nije bio zadatak dat pregovaračima od strane londonske Konferencije i pregovora koji su iz nje izvedeni i od nje naloženi.

Pregovori su vođeni kao da Bosna i Hercegovina nije bila napadnuta spolja i rušena uz pomoć unutrašnjih snaga secesije, te kao da nije bila ustavno-pravno uredena zemlja, nego zemlja bez ikakve ustavno-pravne tradicije i zakona. Još nije sasvim istraženo pod čijim odlučujućim utjecajem je došlo do ove promjene u smjeru i strategiji Konferencije. Pretpostavka je da su na to utjecale najviše vlada Velike Britanije i Francuske, koje su držale sve konce Konferencije, i uopće međunarodne akcije u Bosni i Hercegovini, u svojim rukama i da su u tome igrale posebnu ulogu njihove vođe Francois Mitterand i John Major. Osobito tu pretpostavku osnažila akcija predsjednika Francuske Republike Francoisa Mitteranda koji je, nakon svoje jednodnevne posjete Bosni i Hercegovini i Sarajevu, neodgovorno i cinično izjavio da slučaj rata u Bosni i Hercegovini za zapadne zemlje nije politički i vojni slučaj i problem, nego da je to humanitarni slučaj i da će, dosljedno tome, zapadne zemlje svoju akciju u Bosni i Hercegovini reducirati na humanitarnu akciju. To je bio njegov odgovor na sve veći pritisak europske i svjetske javnosti koja je tražila intervenciju zapadnih zemalja u tom ratu, jer je on očito bio agresivan, jer je bio genocidan i jer se zbivao gotovo u centru Europe, te su Europljani gledali svako veče kako im u neposrednim susjedstvu netko masovno ubija komšije, pali kuće i čini sve ono sto Europa želi da zaboravi iz svoje nesretne historije pod nacizmom. Iz toga je nastala ona užasna i potpuno nemoralna akcija formiranja trupa (UNPROFOR-a), zapravo trupa Ujedinjenih naroda za zaštitu mira, a koje su ustvari imale jedinu ulogu sa štite rat i da omogučavaju Srbima i drugim agresorima, koji će se u tim uvjetima pojaviti, da dovrše svoju genocidnu akciju. Budući da je takva politika samo stimulirala agresiju i jedino davala agresoru do znanja da međunarodna politika ne misli spriječiti agresiju i genocid, može se s pravom govoriti o postojanju velike odgovornosti ovih zemalja za rat u Bosni i Hercegovini. Ali, sada je moguće govoriti o njihovoj mnogo većoj odgovornosti nego kada je u pitanju njihova odgovornost za početak rata. Sada je jasno da ove zemlje nisu htjele da učine ništa odlučnije za zaustavljanje rata i da su vodile prazne i nepredmetne pregovore u Genevi, stvarajući iluziju pregovaranja, te da su učinile sve

da olakšaju posao agresoru, a osobito uspostavljanjem embarga na nabavku oružja za legitimnu vladu Bosne i Hercegovine, što je osiguralo trajnu nadmoć u naoružavanju za agresora i da kao takve one snose veliku odgovornost za nastavak jednog užasnog, tragičnog i genocidnog rata. Tri godine su vođeni pregovori o miru koji su se bavili svim i svačim i razmatrali razne planove ustavno-pravnog preuredenja Bosne i Hercegovine dok se u međuvremenu vodio istrebljivački rat protiv jednog naroda i jedne suverene i neovisne države. Sve je to dovelo do tragičnih posljedica kakve su bile Žepa i Srebrenica, zatim Prijedor, Brčko, Goražde, Maglaj, Zvornik, Čajnice, Foča, Mostar, Stari Vitez, Gornji i Donji Vakuf, ali i troipogodišnja opsada Sarajeva i drugih gradova Bosne i Hercegovine, u kojima je ubijeno stotinu tisuća nevinih civila, žena i djece i to nakon što su pregovori o miru započeli.

Kulminaciju tog neodgovornog odnosa prema ratu u Bosni i Hercegovini od strane OUN-a i Europske zajednice čini slučaj totalnog genocida počinjenog u Srebrenici, Žepi i okolnim mjestima (Vlasenica, Konjević Polje, Bratunac, Divić i druga mjesta srednjeg toka Drine) 1995. godine, dakle pri samom kraju rata i kad je sve bilo jasno i poznato i kada su čak date garancije šest zemalja i OUN-a za narodu tim enklavama. Ako OUN-a i europske zemlje žele da se operu od odgovrnosti za postupke raznih Morillona i Janviera, te Jakushi Akashia i drugih zločinaca i saučesnika zločina, one ne mogu da se operu od zločina da nisu zaštitile desetinu tisuća ljudi, koji su na očigled vojnih i diplomatskih predstavnika tih institucija masakrirani, a da se nije dogodilo ništa do li beskrvne i jadne Majorove druge Londonske konferencije, održane u jesen 1995. godine.

Ta sramna Konferencija je završila bez ikakvih sankcija prema zločincima, sa zaključkom da se Srbima neće prepustiti i Goražde, koje su već bile odbranile trupe Armije Bosne i Hercegovine, što su mogle učiniti i u Srebrenici, da im je bilo dopušteno. Sve te žrtve padaju i na dušu ovih mirotvoraca, a oni sada imaju obraza i moralnog cinizma da govore čak i o tome da nije postojao rat uopće, da nije bilo napada na Bosnu i Hercegovinu, da nije bilo agresije i genocida i da su svi jednako krivi. Ali, oni moraju znati da politička pragmatika i nečija subjektivna volja može samo privremeno da nametne neke svoje kriterije i ocjene ali ne može da mijenja historijsku istinu koja će od sada pa za sva vremena teško optuživati zemlje i državnike koji su igrali ovakvu ulogu u slučaju rata u Bosni i Hercegovini.

Ako ljudska zajednica, ili neka od zajednica država koje su stvorili Europljani, ikada bude pokazala, a morat će pokazati, interes i za istinu o svojoj ulozi i istinu i tome što je ona donijela narodu Bosne i Hercegovine, tada neće biti moguće mimoići ni osudu užasnog nemorala i cinizma politike čiji su protagonisti bili Francois Mitterand, John Major, Butros Butros Ghali i njihovi suradnici i nasljednici, sve do kraja rata.

© 2008 Muhamed Filipović (Pitanje odgovornosti za rat u Bosni i Herzegovini 1992-1996 Godine, Refleksi-Svjetlost)

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.